

Dijital kamusal alan: Facebook

Dr. Metin Ersoy / Havadis Gazetesi

Geçtiğimiz günlerde Facebook sosyal iletişim ağında paylaşılan fotoğrafların bazı gazeteler tarafından kopyalanarak gazete sayfalarında yayımlandığı ile ilgili bir tartışma yaşandı. Sonrasında ise bu konu Medya Etik Kurulu'nun gündemine geldi ve yönetim kurulu bir karar üretildi. Bireylerin sosyal ağlar üzerinde kendi özel sayfalarında paylaştıkları fotoğraflarının ve düşüncelerinin izin alınmaksızın geleneksel bir gazete tarafından yayımlanması tartışmanın temelini oluşturuyordu. Bu konuyu yine Facebook sayfasında gündeme taşıyan ve şikâyetçi olan bir arkadaşımız gazetelerin bu tür kişiye özel fotoğrafları geleneksel basında yayımlanmasını şu soruyla eleştiriyor: "...bu hareket dedikoducu bir toplumu yetiştiriyor mu?"

Kamusal alan

Dünyanın önde gelen sosyal ağlarından birisi olan Facebook hayatımıza girdiğinden beridir bir takım tartışmalar yapıyoruz. Bu tartışmaların temelinde ise söz konusu sosyal medya aracının ne kadar "kamusal" ne kadar "özel" alan olduğu yönünde oluyor. Nitekim yıllar önce Jürgen Habermas'ın (1989) ortaya attığı kamusal alan kavramı; insanların fikirlerini paylaşabildiği bir platformdan bahsederken, devlet ile ekonomiden ayrı olarak kararları değiştirme veya etkileme olanağına sahip bulunduğu da vurgulanmıştı. Bireyler önceki yıllarda ağırlıklı olarak yüz yüze iletişimi tercih ederken, yapılan sohbetlerde fikir alış verişi sağlanıyordu. Bu karşılıklı etkileşimden sonra da ortaya çıkan fikirlerin geniş kitleler tarafından kabul görmesi ise kamusal alanın oluşmasına olanak sağlıyordu. Günümüzde ise kahvehanelerde yapılan sohbetlerin yerini hızlı bir şekilde online platformların aldığını söyleyebiliriz.

Sınırları bilmeliyiz

Dolayısıyla Bjarki Valtysson'un (2012) ifade ettiği gibi artık "dijital kamusal alan(lar)" (digital public spheres) etrafımızı sarmış durumda. Söz konusu dijital kamusal alanlarda yaptığımız paylaşımların ne kadar özel ne kadar kamusal olduğu ayrı bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkıyor. Nitekim Medya Etik Kurulu'nun geçtiğimiz günlerde yayımladığı 28. kararında bu ayrım açıkça belirtiliyor: "Sosyal medya ağlarının, 'kamu'ya dönük mecralar olduğu bir gerçektir. Fakat bunların 'özel hayatla' hiçbir bağlarının olmadığını söylemek de mümkün değildir. Kullanıcıların özellikle arkadaş listeleri oluşturarak bazı sınırlar çiziyor olmaları dikkate değer bir ayrıntıdır. Gazeteciler, siyasal, sosyal ve kültürel bakımdan fukurdayan bir kamusal mecra niteliğindeki sosyal medyaya kayıtsız kalamazlar. Fakat bu, mahiyeti ve niteliği bakımından özel alan ölçeğinde değerlendirilmesi gereken gönderilerin serbestçe kullanılabilceği anlamına gelmemektedir."

İzinsiz fotoğraf kullanımı

Medya Etik Kurulu kararında da altı çizildiği gibi konu sadece “özel alan” ve “kamusal alan” olarak tartışılmamalı. Bu noktada kendi fotoğraflarının izinsiz bir biçimde geleneksel gazetelerde yayımlanması sadece özel yaşamın ihlali değil aynı zamanda bireylerin üzerinden gelir elde edilmesi olarak da düşünülmeli. Bir başka ifadeyle, gazeteciler bizim iznimiz olmadan kopyaladığı fotoğraflar sayesinde kazanç elde ediyor ve bundan bizim haberimiz dahi olmuyor. Ülkemizdeki hukuk sistemi açısından bu tür izinsiz fotoğraf kullanımlarını “Özel Hayatın ve Hayatın Gizli Alanının Korunması Yasası” altında değerlendirebiliriz. Ancak vatandaşların bu tür yasalardan ne kadar haberdar olduğunu bilmiyoruz.

Kamu yararı

Konuyu gazetecilik açısından ele aldığımız zaman ise ortaya Medya Etik Kurulu’nun kararında da olduğu gibi “kamusal yarar” tartışması çıkıyor: “Her haberin ‘kamusal’ niteliğe haiz olması gerektiği düşünüldüğünde, sosyal medyadan türetilen haberlerde de ‘kamu yararı’ ilkesi akıldan çıkarılmamalıdır. Unutulmamalıdır ki sosyal medyada paylaşılan her bilgi ya da görüntü ‘kamusal’ niteliğe sahip değildir.” Yukarıda bahsetmiş olduğum konuda bırakın kamusal yarar aranmasını, olayda ticari kaygıdan ve bu amaç için kullanılan fotoğraflardan başka bir hadise bulunmuyor. Elbette sosyal ağlar gazeteciler için haber kaynağı açısından önemli veriler içeriyor. Gazeteciler yapacakları haberlerde bu ağlardaki bilgilerden yararlanabilir. Ancak bu noktada unutulmaması gereken nokta ise, tüm konularda muhataplardan izin alınmasıdır. İzin alınmadan bir fotoğrafın kullanılması ve kaynağının açıklanması ileride başka sorunları da beraberinde getirebilir.

Etik anlayışlar

Olaya etik açısından yaklaşırsanız, Immanuel Kant’ın savunduğu gibi normatif etik kurallar işimize yarayabilir. Yani bir takım kurallar koyarak bu kurallara koşulsuz bir biçimde uyduğumuz zaman ortada sorun kalmaz gibi görünüyor. Ancak Kant’ın söz konusu etik anlayışı ne yazık ki birçok gazeteci tarafından aşırı “kuralcı” olarak kabul edildiği için kabul görmüyor. Dolayısıyla gazetecilerin genel savunması John Stuart Mill’in ortaya attığı ve kararları olayın sonucuna veya faydasına göre verilmesini öngören anlayış oluyor. Bahsetmiş olduğum fotoğrafların sosyal bir ağdan alınması ve geleneksel gazetede basılması konusunda, gazeteci sonuç odaklı olarak iyi bir iş yaptığını ve bireylerin kendisini gazetede görmesinden dolayı mutlu olacağını da düşünebilir. Ancak ne amaç için yapıyorsa yapılsın ortada bir “izin alma” süreci olması gerekiyordu. Ne yazık ki gazeteciler hızlarını yavaşlatacak hiçbir aktiviteye yanaşmıyor. Bu da hem gazetecilere güveni sarsıyor hem de bazı şikâyetleri beraberinde getiriyor.

Şikâyet konusu

Sosyal ağların çalışma sistemi ile geleneksel basın işleyişini bir birine karıştırılmamalı. Sonuçta sosyal ağların sistemi bireysel bir anlayış ile dijital bir şekilde oluşturuluyor. Kullanıcılar yaptıkları paylaşımları her ne kadar da kamuya açık bir biçimde kendi rızalarıyla yapıyor olsalar da bunu genel olarak kendi arkadaş listesinde olan kişiler için yapıyorlar. O bakımdan tüm paylaşımları kamuya mal etmek pek mümkün görünmüyor. Hele hele paylaştığımız bir fotoğrafın kendi ortamındaki anlam bütünlüğünden kopartılarak, başka bir yerde yayımlanması ayrı bir problem olarak görülmeli. Bazı kişiler

yaptıkları paylaşımların herhangi bir gazete basılmasını pek önemsemezken, bazıları için şikâyet konusu olabiliyor.

Hukuksal ve etik sorunlar

Sonuç olarak sosyal ağlar sayesinde bireyler artık sadece pasif bir biçimde bilgi alan olmak yerine, bilgi üreten ve dağıtan bireysel bir medya “aracı” haline dönüşüyse, bu noktada biraz duraksamalıyız. Nasıl ki online medyanın ürettiği haberlerin kopyalanıp başka yerde yayımlanması hem hukuksal hem de etik olarak sorunluysa, bireylerin paylaştıkları fotoğraf, yazı, fikir gibi şeylerin kim tarafından olursa olsun izinsiz kullanılması doğru değildir. Sosyal ağlarda bireylerin yaptıkları paylaşımlar o platformların karakteristiği ile içeriğine özeldir. Paylaşımlar kendi içindeki bağından koparılıp başka yerlerde yayımlandıklarında zaman zaman yanlış anlamaya müsait bir hale gelebilirler. Gazetecilerin bu tür durumlara daha fazla dikkat etmesi gerekiyor.

Kaynakça

Bjarki Valtysson (2012). Facebook as a Digital Public Sphere: Processes of Colonization and Emancipation, *tripleC*, 10(1): 77-91.

Jürgen Habermas (1989). *The Structural Transformation of the Public Sphere*. Cambridge: Polity Press.